

УДК 821(477) «19» (092)+61

Галина СТЕЛЬМАЦУК

**ВІДДАНІСТЬ ІДЕЛАМ
ЯК СПОСІБ ЖИТТЯ: ЛІКАР, ПОЕТ,
ПИСЬМЕННИК, УКРАЇНСЬКИЙ
ПАТРІОТ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ —
МИХАЙЛО КАЧАЛУБА
(110 років від дня народження)**

Висвітлюється життя і творчість Михайла Качалуби, уродженця Тернопільщини: лікаря і письменника, громадського діяча, автора десяти збірок поезій, чотирьох книжок спогадів. Від студентських років і до самої смерті він був змушений жити і працювати поза Батьківщиною. На різних етапах свого життя, серед невідрадних умов, драматичних ситуацій свідомо і непохитно відстоював українство, вносив свою часточку у прискорення незалежності України. Він друкувався у періодиці української діаспори — «Новий шлях» (Торонто), «Українське слово» (Париж), «Християнський голос» (Мюнхен) та ін., був членом міжнародної письменницької організації «PEN-Club», Об'єднання українських письменників у Канаді «Слово» та Почесним членом Спілки українських письменників Словаччини.

Ключові слова: Михайло Качалуба, медичний факультет, поет, письменник, лікар.

© Г. СТЕЛЬМАЦУК, 2018

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 1 (139), 2018

Михайло Качалуба — лікар і письменник, автор десяти збірок поезій, чотирьох книжок спогадів, друкувався у періодиці української діаспори, був членом міжнародної письменницької організації «PEN-Club», Об'єднання українських письменників у Канаді «Слово» та Почесним членом Спілки українських письменників Словаччини. М. Качалубі присвячено статтю і подано фотографію у біографічному довіднику «Люди досягнень», який видає Міжнародний біографічний центр у Кембриджі (Лондон, 1988).

Кожен українець, що змушений був рятуватися від переслідувань тоталітарним режимом, ставав на Батьківщині потенційним «ворогом народу, буржуазним націоналістом». Органи КДБ відстежували тих, хто спілкувався зі своїми родичами — «буржуазними націоналістами», які проживали за кордоном, і суворо карали. А «буржуазні націоналісти» безмежно любили свою землю, думками літали у своє рідне місто, село, і кожен хоч перед смертю хотів глянути на місце свого дитинства, поспілкуватися з рідними, які там залишилися, але радянська влада давала дозвіл не всім. А якщо й давала дозвіл провідати родичів, то під пильним оком спецслужб. Таку життєву драму пережили тисячі наших співвітчизників. Одним з таких українців був Михайло Качалуба. Від студентських років і до самої смерті він змушений був жити і працювати поза Батьківщиною — у Швейцарії, Карпатській Україні, Чехословаччині, і знов у Швейцарії. Усе життя лікар і поет Михайло Качалуба був закоханий у рідний край, кожне слово поет присвячував Україні, вболівав за неї і таки дожив до її незалежності, про яку мріяв (відійшов у вічність на 85 р. у 1993 р. у Швейцарії). За кордоном (Словаччина, Франція, Аргентина) видав 14 книжок, які досі маловідомі в Україні.

Народився Михайло Качалуба 7 листопада 1908 р. у Романовому Селі Збарзького району Тернопільської області у багатодітній селянській родині. Мальовниче село, поблизу якого виявлені пам'ятки черняхівської і давньоруської (давньоукраїнської) культур, все життя жило у пам'яті Михайла Качалуби. У селі діяли товариства «Просвіта», «Січ», «Луг», «Союз українок», «Відродження», кооперативи, які займалися просвітництвом і вихованням у молоді патріотизму й любові до української мови і своїх традицій. Дід Михайла Теодор Качалуба був власником олійні та кількох десятків гектарів землі. Одружився Теодор на Марії з дому Лучка, яка на-

Автор статті у науковій експедиції в с. Романове Село, 2015 р.

родила семеро дітей. Батько Михайла Олексій був наймолодшим. Коли прийшла пора одружуватися Олексію, він обрав собі за дружину Анну Лопух. У них було п'ятеро дітей: Марина, Степан, Михайло, Федір і Катруся.

Шкільні роки Михайла припали на Першу світову війну. Школи у селі не було. На Тернопільщині вирували військові дії між Росією і Австро-Угорщиною. Батько Михайла служив у війську австрійської армії. Повернувся з фронту і зайнявся господарством. Діти допомагали в усьому, всі, від великого до малого. Але спокійного життя не було. На Тернопільщину прийшли поляки. Вже й вивіски сіл змінили з української мови на польську, але дозволили відкрити початкову школу. Через деякий час тато Олексій каже: «Ну, діточки мої, ви всі троє підете до школи», маючи на увазі Федора, Михайла і Катруся [3, с. 63]. Через місяць Михайло «ощасливив батька» заявою, що він більше до школи не піде, бо все, що каже вчителька, він знає, і йому там нудно. Батько мав надію, що син, як закінчить початкову школу, буде працювати з ним на землі. Та інші плани були у сина. Він самотужки навчився писати і читати і дивувався усіх своєю наполегливістю і здібностями. Ця вироблена у дитинстві наполегливість придасться йому упродовж усього його життя. Батько не дуже здивувався. Хоч Михайлик і працював у полі, Бог подарував йому поетичну чутливу душу. З дитинства син був дуже спостережливим і залюбленим у природу. Міг задивитися на самоцвіти на пагорбах Медоборів і забути про оранку, снопи, сіно... Батько, побачивши у малого Михайла потяг до навчання, запросив для нього приватного вчителя, який за рік підготував 12-річного хлопця до Тернопільської української гім-

назії. Причому так успішно, що після складання іспитів сина прийняли одразу до другого класу. У середині 1920-х рр. родина Качалубів переселилася із Романового Села на хутір Могила. У 1952 р. цей хутір приєднали до с. Синівці Лановецького району Тернопільської області.

Села Західного Поділля знамениті не тільки надзвичайно гарними ландшафтами і краєвидами, але і багаті на давні археологічні пам'ятки. З учнівських років Михайло любив вивчати історію свого краю, гордився, що його село має давню історію і в ньому виявлені артефакти археологічної черняхівської і давньоруської культур. У селі про нього жартома казали: «Михайло, де не посій, там виродиться». Він був активним у громадському житті, мав лідерські якості: вступив до Пласту, виступав у рідному селі в драматичному гуртку товариства «Просвіта», ще навчаючись у гімназії писав вірші. Громадська активність буде супроводжувати його упродовж усього життя. Улюбленими предметами у гімназії, крім історії України та літератури, в Михайла були хімія та біологія. Тому в травні 1929 р. Михайло подав заяву у кілька Університетів до вступу на медичні факультети тодішньої Польщі. Відповіді звідусіль були негативні, бо польська влада тоді не була зацікавлена вчити українську молодь. Ми вже наголошували на тому, що юнак був з малих років впертим і наполегливим у досягненні своїх прагнень. Він твердо знав, що йому потрібно вчитися і він обов'язково здобуде фах лікаря. Випадково у газеті «Новий час» Михайло прочитав, що у Женеві є українське студентське товариство і воно закликає українську молодь з Галичини їхати туди на навчання. У 1929 р. юнак, не знаючи французької мови (трохи вчив її зі словників) поїхав у Швейцарію і був прийнятий на медичний факультет Женевського університету. Протягом року, за допомогою однокурсниці-швейцарки Луїзи Гейм, яку він лагідно називав — Люся, опанував французьку мову і здав іспити за зимовий і літній семестри 1929/30-ті рр. На навчання грошей з дому не просив. В умовах світової господарської кризи на той час їх у родини не було. Батьки продали у Романовому Селі свій маєток, сподіваючись докласти грошей і купити більшу садибу. Але у зв'язку зі знеціненням грошей їх вистачило ледве на половину від задуманого.

Заробляв на навчання після лекцій, не цураючись будь-якої роботи. Траплялися дні, що лягав спати у

холоді та голоді. При всіх матеріальних труднощах Михайло брав активну участь у житті української громади в Женеві, був головою студентського товариства «Україна». Поталанило зустрічатися з Євгеном Коновальцем, Євгеном Бачинським (майбутнім архієпископом УАПЦ від уряду УНР на Західну Європу), Ганною Чикаленко-Келлер, Миколою Ливицьким та іншими діячами української визвольної боротьби. Можемо собі уявити, як такі знайомства вплинули на юнака, і в подальшому будуть впливати на його долю. У 1935 р. Михайло успішно закінчив навчання в університеті, а у 1937 р. здобув звання доктора медицини (MUDr).

Після здобуття докторату перед ним відкривалася успішна кар'єра лікаря в одній з найкращих клінік Європи, але Михайло, емігрант у Швейцарії, навіть з кількома дипломами не міг отримати ту роботу, на яку своїми знаннями, досвідом, вмінням заслуговував.

Михайло Качалуба був високого зросту, спортивної статури, мав гарний смак. Тому коли у 1935 р. запропонував руку своїй вродливій подрузі, швейцарці за походженням Луїзі Гейм (Люсі), з якою товаришував зі студентських років, вона погодилася стати його дружиною. На їхньому вінчанні був присутній зі своєю дружиною Євген Коновалець [3, с. 153].

Люся також отримала фах стоматолога. Вона упродовж життя була для Михайла другом, хорошою дружиною і матір'ю чотирьох дітей, яких виховувала як українців, вивчивши українську мову. Вийшовши заміж за емігранта, Луїза, за тодішніми законами Швейцарії, втратила швейцарське громадянство. Для молодого подружжя настали важкі часи, бо ні Михайло, ні Луїза, маючи університетські дипломи, як емігранти, не могли знайти постійну роботу за фахом.

За одним лихом назривало інше. Після Мюнхенської угоди 1938 р. Швейцарія депортувала з країни всіх іноземців. Качалуби з двома малими дітьми Дорцею (1936) та Мар'яною (1937), незважаючи на те, що їх мати була корінною швейцаркою, і діти народилися у Женеві, змушені були покинути країну. Спочатку родина переїхала у Братиславу, а по кількох днях у Карпатську Україну в м. Хуст (Закарпаття), звідти — у Великий Березний (1938), отримавши доручення від уряду створити окружну лікарню. Разом з дружиною вдалося заснувати лі-

Михайло Качалуба. 1940

Луїза Гейм. 30-ті рр.

карню з перспективою перетворити її на поважний медичний заклад. Та знов обставини поруйнували плани. У 1939 р. Великий Березний окупували угорці. Родина змушена була залишити Карпатську Україну. Важкими зусиллями дісталися до Братислави. У Братиславі Михайло певний час (1939) працював лікарем в Українській торговельній Академії, яка перебазувалася туди з Мукачєвого разом з ви-

Д-р Михайло Качалуба і д-р Луїза Гейм з дітьми

кладачами та студентами і директором А. Штефаном. По дорозі до Братислави Михайло зустрівся з українським ученим, письменником і поетом, доктором, професором Торговельної Академії Леонідом Мосендзом (псевдонім — Горотак). Згодом вони стали приятелями. Коли у 1943 р. Михайло Качалуба отримував в Університеті у Братиславі нострифікований диплом, то заздрих іншим докторам, що їх підтримують гучними оплесками. Він приїхав у Братиславу один і не сподівався на підтримку. І яким же було його здивування, коли пролунали гучні бурхливі оплески і на його честь. Подивившись у зал, побачив професора Леоніда Мосендза з дружиною і студентами з Торговельної академії.

По багатьох роках станеться так, що у 60 років Михайло Качалуба відкриє свою приватну практику у Швейцарії у м. Клярен, неподалік м. Монтре. В приватній розмові його пацієнти розповіли про те, що Леонід Мосендз похований неподалік від його клініки у селі Бьоне. Михайло Качалуба негайно розшукав могилу відомого українця. «Я її віднайшов: мармуровий візантійський хрест, під ним мармурова плита з французьким написом: «Доктор Леонід Мосендз — український поет і письменник — народжений 1897, помер 1948. Посадив я квіти на його могилі й помолився» [3, с. 440].

Праця в Торговельній Академії не давала змоги утримувати сім'ю. Тому у 1939 р. М. Качалуба вирішив переїхати з родиною у гірське містечко Доль-

ний Кубін. У цьому містечку Михайло працював на посаді окружного лікаря і мешкав 24 роки. У 1943 р. дістав словацьке громадянство. Отже, від 1938 р., з часу видворення зі Швейцарії, до 1943 р. два молодих, здібних, енергійних медики з університетськими європейськими дипломами тинялися по Європі без громадянства. У Дольному Кубині народилися ще двійко діточок: Оксана (1943) та Михайло (молодший 1947).

Михайло Качалуба як лікар лікував усіх, хто до нього звертався. Надзвичайно чуйно ставився до всіх, хто потребував помочі. Він серед ночі у негоду міг діставатися пішки у найвіддаленіші гірські села. Рятував життя словацькій письменниці Маргіт Фігулі [3, с. 261—262]. Район Дольного Кубина був одним з центрів антинацистського партизанського руху. Ризикуючи своїм життям і життям своїх рідних, Михайло Олексійович надавав медичну допомогу партизанам. Найактивнішою була його діяльність під час Словацького національного повстання в серпні 1944 року, коли він рятував життя не одному пораненому радянському, словацькому, чеському, польському і французькому партизанам [3, с. 5].

Після «визволення» Словаччини навесні 1945 року М. Качалуба став однією з перших жертв радянської військової контррозвідки, яка і поза межами України знаходила і нищила національно свідомих українців. Його арештували як небезпечного «українського націоналіста». На щастя, місцевим органам, які добре знали діяльність М. Качалуби, вдалося звільнити його з в'язниці.

Після війни в горах Словаччини почали діяти загони УПА, яким теж потрібна була медична допомога. І він вважав своїм патріотичним обов'язком допомагати своїм землякам, які підняли зброю на боротьбу з тоталітарним режимом [3, с. 5].

В 1953 р. М. Качалубу знову зарештовують, але вже органи державної безпеки Чехословаччини — за зв'язки з УПА, «шпигунство» на користь Швейцарії та релігійну агітацію. Арешт негативно вплинув на долю дітей [3, с. 6]. Старша донька Дорця була виключена з університету, а молодша Мар'яна — з гімназії. Дітям шкільного віку Оксані та Михайлові постійно нагадували, що їх батько «ворог народу». Ці трагічні життєві колізії, постійні образи, нанесені дітям і підліткам, закарбовуються у пам'яті

на все життя. У якому б віці вони не були — ця рана ятрить і не заживає.

Не діставши від Михайла зізнань, які з нього вивчали усілякими методами, притаганими для радянської контррозвідки; залякуваннями, побоями, криками від катувань у сусідніх тюремних камерах, погрозами арештувати дружину, брехнею про хворобу дружини, довелося їм скоротити термін засудження з п'яти років до двох. Один рік уже збіг у тюрмі, другий попав під амністію, тому Михайла Качалубу звільнили, але не реабілітували. Маючи лікарські дипломи двох університетів — Женевського та Братиславського, немалу медичну практику, «ворога народу» не брали на посаду лікаря. Довелося працювати санітаром. Через деякий час йому дали посаду лікаря у туберкульозному диспансері. Знов довелося вчитися. Після піврічного навчання отримав кваліфікацію лікаря фтизеолога. Від 1958 р. працював на посаді лікаря фтизеолога. У 1962 р. Качалуба з родиною переселився в обласне місто Кошиці, де проживало багато українців. Був головним лікарем туберкульозного диспансеру.

Кооперативна квартира М. Качалуби знаходилась по сусідству з квартирою Василя Капішовського, який тоді був найактивнішим у культурно-громадському житті українців Словаччини. Він допоміг М. Качалубі адаптуватися в українській громаді Кошиць. В Кошицях була тільки єдина україномовна газета з назвою «Піонерська газета». На її сторінках М. Качалуба публікував вірші, оповідання і популярні статті на лікарські теми. Згодом, за ініціативою М. Качалуби, «Піонерську газету» перейменували на «Веселку». Публікував Михайло статті (переважно на теми здоров'я) також і на сторінках словацьких часописів. У Кошицях М. Качалуба познайомився з членами української філії Спілки словацьких письменників Іваном Мацінським, Михайлом Шмайдою, Федором Лазориком, Іваном Грицем-Дудою, а також з Миколою Мушинкою, з яким склалися приятельські стосунки на багато років. Ще у Чехословаччині Микола Мушинка публікував про М. Качалубу ряд статей і вступних статей до його книг.

Влітку 1963 р. Михайло Качалуба із сином Михайлом здійснив першу після 32 р. перебування поза Україною подорож на Тернопільщину, відвідавши тоді рідне Романове Село і сусіднє с. Киданці та

Київ. Дізнався, що родину батька і найстаршу сестру Марину та брата Степана радянська влада вивезла в Сибір, а потім дозволила проживати в Казахстані. В Україну повернулись лише в 1956 р., після амністії М. Хрущова.

План вивезти в 1947—1948 рр. кожного українця із Західної України у Сибір не здійснився тільки тому, що радянській владі забракло транспорту. «Куркулів» і «бандерівців», яких без вини (основна їх вина була у тому, що вони народилися свідомими українцями) брутально арештовували, запроторювали у Мордовські та інші, виплакані тоталітарним режимом табори, у яких вони змушені були виживати у нелюдських умовах 8—10 років. Часто батьків вивозили, відриваючи від малолітніх дітей, яких розкидали по дитячих будинках. Та й ті українці, кому пощастило залишитися у своїх домівках, також жили довгий час, наче у великому таборі з подвійною мораллю: вдома можна було тихенько говорити одне, і не завжди при дітях, а на роботі і на вулиці — інше.

Чоловік сестри Марини помер у Казахстані. Молодший від Михайла брат Федір був активним членом ОУН, тому в 1946 р. змушений був залишити свою Богом дану землю і втікати (через Словаччину) в Америку, там і помер.

Із Романового Села Михайло Олексійович з сином Михайлом поїхали подивитися на столицю України. Їх дуже вразило те, що у Києві не розмовляють українською мовою. Михайло не міг збагнути, як так може бути, що у діаспорі українці у кількох поколіннях володіють рідною мовою, а на рідній Батьківщині її цураються.

Повернувшись у Чехословаччину, попри важку лікарську роботу Михайло Качалуба займався активно громадською і письменницькою діяльністю. В 1966 р. видав збірку дитячих віршів під назвою «Польові дзвіночки». Був це перший його збірник української дитячої поезії на Пряшівщині. Свої вірші він часто друкував і в пряшівській українській пресі — «Дукля», «Нове життя» [1; 7].

У 1968 р. Михайлові вдруге дозволили відвідати родину на Тернопільщині. Поїхали з дружиною і сином. Дорогою їх вразила велика кількість танків і радянських військ на кордоні. В Івано-Франківську їх зустріла сестра Катруся і з тремтячим голосом за-

Збірка дитячих віршів «Польові дзвіночки». 1966

Одруження д-ра Михайла Качалуби (молодшого). Зліва направо: д-р. Луїза Гейм, д-р Михайло Качалуба (молодший), Христина Кишакевич, Михайло Качалуба (старший) питала: «Як вам там при німцях?». «Яких німцях, у нас нема ніяких німців».

Чутки про німців поширювали в СРСР, щоби виправдати окупацію Чехословаччини, щоби задушити «Празьку весну». Зрозумівши ситуацію, через три дні, не використавши дозволеного візою терміну, родина Качалубів повернулася у Братиславу. Події розгорталися так, що нова влада не залишить Михайла Качалубу, який входив до українських організацій, у спокої, рано чи пізно, його арештують. Тому 28 серпня 1968 р. Михайло Качалуба з тими членами сім'ї, які у той час були вдома (дружина, син Михайло, дочка Мар'яна, її чоловік Янко і двоє малих діток) вирушили у «туристичну подорож» до Відня.

На щастя, мали туристичні путівки. Наймолодша дочка Оксана в той час вчилася у Канаді, старша Дорця із своєю сім'єю відпочивала біля Чорного моря у Болгарії.

Приїхавши у Відень, пощастило нав'язати контакти з посольством Швейцарії, дістати швейцарські візи і вже 3 вересня 1968 р. родина Качалубів вступила на Батьківщину дружини. У Швейцарії на той час вже відмінили дискримінаційний емігрантський закон. Після багатьох років поневірянь Луїза Гейм нарешті (збігло 30 років) разом з родиною опинилася на своїй рідній землі. Вже через тиждень М. Качалуба одержав місце асистента у клініці доктора Вальтера Мішеля в м. Клярєн.

У клініці Вальтера Мішеля «Ля Прерій» лікували пацієнтів живими клітинами тварин за методом професора Павла Ніганса — 60-літній асистент М. Качалуба швидко засвоїв цей метод. Проте він завжди лікував хворих класичними методами, тому вже 1 січня 1969 р. в місті Клярєн-Монтреу відкрив свою приватну лікарську амбулаторію. Там він працював спочатку з дружиною, яка була на посаді медсестри і одночасно стоматолога, а від 1979 р. з сином Михайлом — спеціалістом недуг внутрішніх органів. Докторська дисертація сина «Порівняльне вивчення спірометричних проб для швидкого дослідження обструктивного бронхіту» була опублікована у 1975 р. У тому ж році він її успішно захистив і отримав науковий ступінь доктора медичних наук. Цікаво, що на заході дисертаційне дослідження може бути опубліковане з посвятою. Свою наукову працю Михайло Качалуба молодший присвятив: «своїм батькам, своїй родині, й своїй батьківщині Україні».

Повернувшись у Швейцарію М. Качалуби згодом придбали віллу. На фасаді, вище дверей будинку великими літерами написано «ТРЕМБІТА». Наприкінці 1979 р. син Михайла Качалуби — Михайло Качалуба молодший — одружився на відомій тепер у світі мисткині (скульптор, маляр, графік) Христині Кишакевич, яка, захистивши диплом магістра у П'їттсбурзькому Університеті, після завершення навчання у США, поступила у докторантуру в УВУ у Мюнхені. Докторську дисертацію Христина писала у професора М. Гоція, а скульптуру вивчала у професора Г. Крука. Родина Качалубів і Кишакевичів мала з Григорієм Круком дуже

приятні стосунки. Батьки Христини Юрій Кишакевич і Тетяна Феценко-Чопівська були відомими громадськими діячами, меценатами мистецтва у Північній Америці.

Будинок «Трембіта» гостинно відкривав двері друзям. Це у кантоні Во своєрідний культурно-мистецький центр [2, с. 7]. А ще у цьому «центрі» люблять обговорити останні політичні події, які відбуваються в Україні та світі. Політикою цікавляться всі члени родини. Після здобуття Україною незалежності, як тільки стало можливим українцям подорожувати в Європу, у 1990 р. у «Трембіті» одним з перших, крім родини Гентошів зі Львова, гостював Іван Дзюба. У «Літературній Україні» була опублікована його стаття про Об'єднання українців Швейцарії «Українські голоси у Швейцарії». У статті чільне місце присвячено господарям «Трембіти» [2, с. 7].

У Трембіті господарі приймали відомих політиків: генерала Григоренка, Леоніда Плюща. Частими гостями були художники, діячі культури, служителі церкви, які змушені були у різний час покинути Україну, зокрема, Григорій Крук, Князь Всеволод Кармазин-Каковський, Зоя Лісовська-Нижанківська зі своїм чоловіком, оперним співаком Олегом Нижанківським, приятель, графік, маляр, журналіст з Львокарно Любомир Винник, відомий економіст Богдан Гаврилишин.

У 1993 р. Михайло Качалуба старший відійшов у вічність, але за традицією «Трембіта» і далі приймала гостей. У 1994 р. туди завітав український скульптор з Києва Олег Пінчук, який мав виставку своїх творів у Женеві. У 1995 р. приїздив художник з Парижа Володимир Макаренко. У 1998 р. у «Трембіту» була запрошена українська художниця зі Львова Наталка Пухінда, яка мала виставку у Женеві в галереї Євро Арт. З мисткинею з Полтавщини, членом НСХУ Марією Добрянською, яка працювала у Харкові, а в 1995 р. виїхала у Швейцарію Христина Кишакевич-Качалуба мала спільну виставку у 1998 р. у замку Шато.

У 2012 р. свої книги презентував у Швейцарії і гостював у Михайла (молодшого) і Христини у «Трембіті» Юрій Андрухович. Качалуби були знайомі також з художником українського походження Василем Хмелюком, який жив у Парижі. Побував у «Трембіті» посол України у Швейцарії Микола Сліпченко з дружиною, письменниця Віра Вовк,

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 1 (139), 2018

Скульптор Григорій Крук за роботою скульптурного портрета своєї учениці Христини Кишакевич

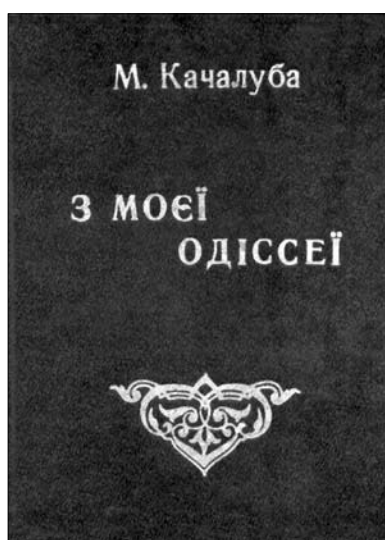
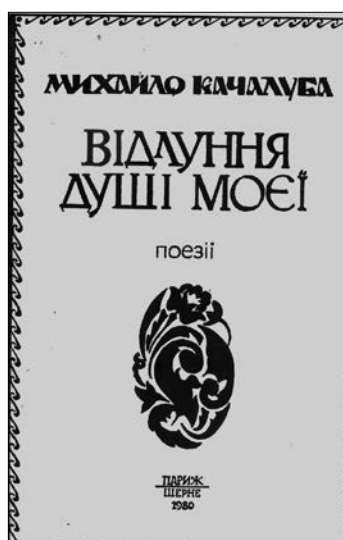

Д-р Христина Кишакевич-Качалуба у гостях відомого ученого етнологіа, історика, академіка д-ра Миколи Мушинки у Словаччині

голова українського об'єднання у Бразилії Вітторіо Соротюк з дружиною Еліаною.

У Родини Качалубів були дуже хороші приятельські стосунки з художником і поетом з Парижа Темістоклем Вірстою. Христина часто була у нього у гостях. У Вірстів познайомилися з п. Марією, вдовою маляра і поета, колориста від Бога Василя Хмелюка (народився 1903 під Жмеринкою — помер 1986 р. у Парижі). Василь Хмелюк проживав кілька років у Монтре (Швейцарія).

Працюючи лікарем, Михайло Качалуба старший не полишав ні громадської діяльності, ні письменницької. Він листувався зі своїми друзями зі Словаччини, зокрема з професором Миколою Мушиною, з Патріархом Йосифом Сліпим. У родинному архіві зберігається знімка, на якій бачимо Блажен-

Літературний доробок д-ра Михайла Качалуби

нійшого Йосипа Сліпого, який тримає на руках малесеньку онуку Михайла Качалуби, донечку Христини Кишакевич-Качалуби — Марійку. Це був 1982 р. Христина, Михайло Качалуба старший, Христина з чоловіком Михайлом молодшим поїхали до Блаженнішого у Рим. Йосип Сліпий жив тоді ще у Ватикані. Супроводжував родину Качалубів до Ватикана о. доктор Іван Дацько. Була дуже тепла зустріч і тривала розмова.

В 1971 р. в Парижі вийшла друга збірка віршів Михайла Качалуби під назвою «Бульварами серця», а наступного року третя — «Вільним крилом» [9, с. 9]. У Парижі світ побачили ще три його поетичні збірки: «Наш талант» (1975), «Тріпотіння крилат — вірші для дітей», «Відлуння моєї душі» 1978 усі Париж. Окремими книгами вийшли дві поеми Михайла Олексійовича Качалуби в Аргентині — «Одна з доріг» (1984), та «Помпей» (Прудентополіс, 1986). У видавництві Юліана Середняка в Буенос-Айресе видано і дев'яту книжку М. Качалуби «На струнах серця» (1988), та збірку віршів «Осінні вітри» (1990). На окрему увагу заслуговують чотири книжки спогадів М. Качалуби, виданих у згаданому вже видавництві Ю. Середняка в Буенос-Айресе під назвою «З моєї Одиссеї». Перша книжка (130 с., 1983 р.) охоплює спогади з дитинства у рідному Романовому Селі, першу світову війну, навчання у Тернопільській гімназії, характеристику політичного і громадського життя в Галичині. В другій книжці (175 с., 1985 р.) — описано жєневський період життя М. Качалуби (1930—1938 рр.), його навчання, участь в студентському русі, робота в клініці, одруження, народження дочок, видворення із Швейцарії. Третя книжка (175 с., 1983 р.) — це спомин про бурхливі події у Карпатській Україні 1938—1939 рр. Четверта — (126 с., 1987 р.) — спогади його перебування у Словаччині (1939—1968 рр.) [9, с. 10]. Чотири книжки «Моєї Одиссеї» — це епопея життя геніального емігранта на чужині, яка має не лише художню, але і документальну вартість. В них описано тернистий шлях поета з Тернопільщини, який і в найскладніших життєвих перипетіях залишався патріотом своєї батьківщини України [9, с. 10].

Через усі його збірки червоною ниткою проходить любов поета до України, вболівання за її гірку долю і віра в її світле майбутнє. Поет був окрилений ре-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 1 (139), 2018

На схилі літ. Михайло Качалуба і Луїза Гейм

волюційними подіями в Україні, бо бачив у них здійснення своїх заповітних мрій і надій. Михайло Качалуба щиро привітав виникнення самостійної Української держави. Своє почуття з цього приводу він висловив у новій збірці поезій «Між двома стенокардіями», яку син передав до друку в Тернопіль і вона була опублікована вже по смерті поета і письменника у 1997 р. Це одна тема — кохання. Він

Внуки д-ра Михайла Качалуби і д-ра Луїзи Гейм, діти д-ра Михайла (молодшого) і д-ра Христини Кишакевич-Качалуби: зліва направо: Марія, Роман, Оксана

палко кохав дружину, а вона відповідала йому взаємністю. Багато віршів М. Качалуба присвятив їй. Його Люся переносила стійко всі випробування, які випали на їхню долю, вона завжди була поруч і завжди підтримувала.

Друга провідна тема поезій М. Качалуби — віра в Бога [9, с. 11]. Ця віра висловлена в багатьох віршах, приурочених до Різдва, Великодня, а також в численних релігійних та філософських роздумах. Віра допомогла йому переносити життєві труднощі і знаходити вихід з кожного важкого становища. Після виходу на пенсію в 1986 році, Михайло (старший) передав клініку Михайлу (молодшому), який успішно продовжував справу батька. Та навіть коли Михайло (старший) полишив лікарську практику він був активним членом Об'єднання українців Швейцарії. На його зборах часто виступав з доповідями. По вечорах і ночами він писав вірші та статті до часописів української еміграції: «Українське слово» (Париж), «Християнський голос» (Мюнхен), «Новий шлях» (Торонто), «Дзвони» (Дейтройт) та інших. Прогулюючись у вільний від роботи час, любив спостерігати за змінами у природі. Улюбленою порою року для нього була весна, коли пробуджувалася природа, повітря наповнювалося співом птаства, пахощами квітів і трав, які нагадували йому пахощі трав рідних Медоборів на Тернопільщині. На початку квітня 1993 р. Михайло Качалуба почав відчувати біль у серці. Постійні переїзди з однієї держави в іншу, стреси, переслідування у комуністичних Чехії та Словаччині, ностальгія за своєю Батьківщиною-Україною далися взнаки. Михайло Олексійович відійшов у вічність

у лікарні м. Лозанна 7 квітня 1993 р. і найшов спочинок на цвинтарі в м. Кляррен, де він прожив останніх 20 років.

Про те, що Великий українець Михайло Качалуба вшанований у Словаччині та хоч трохи у себе на батьківщині на Тернопільщині, маємо завдячувати надзвичайній особистості, ученому етнографу, мистецтвознавцю, громадському діячеві зі Словаччини, українцю, який у діаспорі утверджував українство, Миколі Мушинці.

В одному з останніх листувань з Миколою Мушинкою (від 2 лютого 1993 р.). Михайло Качалуба надіслав кілька рукописних віршів з допискою: *«Посилаю Вам деякі ще не друквані вірші. Маю їх багато, але треба упорядкувати. Пишу Вам рукою, бо це ніч. Не хочу людей будити»*. Через три тижні, в листі від 23 лютого 1993 р. він, між іншим, зауважив: *«Як бачу, ми переходимо на традиційний український спосіб спілкування. Це дуже мило. Щиро дякую за листа. Відповідаю негайно, бо в мойому віці — все може статися (підкреслення. — М. М.). Наперед щиро дякую за турботи стосовно мого ювілею. Я людина скромна й не знаю, чи собі на це заслужив»*. Михайло Качалуба мав на увазі 85-ліття від свого народження, яке Микола Мушинка хотів відзначити ювілейною статтею. [9, с. 12]. Сім місяців Михайло Олексійович Качалуба не дожив до свого 85-літнього ювілею.

Ювілейні статті Миколи Мушинки в «Дуклі» (1993, ч. 4), «Новому житті» (1993, ч. 18), «Закарпатській правді» (1993, ч. 68) та журналі «Тернопіль» (1994, ч. 5—6) — перетворилися на некрологи. Микола Мушинка написав вже після смерті М. Качалуби про Михайла Качалубу кілька вичерпних статей, передмову до останньої збірки М. Качалуби *«Між двома стенокардіями»*, передмову до спогадів 1997 р., *«З моєї Одиссеї»*, а в 2005 році передмову до збірника пісень тернопільських композиторів на вірші М. Качалуби *«Ви знаєте, як пахнуть липи»*.

Час збігає швидко... Михайло Качалуба старший писав: *«Час дуже скоренько біжить, і за ним треба також бігти...»*.

Михайло Качалуба, автор десяти збірок поезій, пісень та спогадів прожив понад 60 років поза Батьківщиною, був громадянином трьох держав та збе-

ріг мову свого народу, виховав дітей та онуків, які не відщуралися від свого коріння. Любов до України вкладав у лікарську справу, пісні, поезію, конкретні вчинки.

Навіть якби Михайло Олексійович Качалуба написав і залишив для нащадків лише одну книгу «З моєї Одиссеї», то її можна вважати вагомим внеском в українську літературу ХХ століття.

1. Дем'янюк М. Михайло Качалуба (1908—1993) / М. Дем'янюк // Літературна Збаражчина. — Збараж, 1996. — С. 73—76.
2. Дзюба І. Українські голоси у Швейцарії / І. Дзюба // Літературна Україна. — 1990. — 30 серпня. — С. 7.
3. Качалуба Михайло // З моєї Одиссеї. — Тернопіль, 1997. — С. 440.
4. Качалуба Михайло, лікар-поет // Українські лікарі: Бібліогр. довідник / упоряд. П. Пундій. — Кн. 1. — Львів ; Чикаго, 1994. — С. 94.
5. Качалуба Михайло — поет, лікар, громадський діяч // «Журавлина» книга ; Тернопільська українська західна діаспора: Словник імен. — Тернопіль, 2001. — 42. К—Л. — С. 25—27.
6. Качалуба Михайло Олексійович // Література землі Збаразької: Бібліографічний посібник. — Вип. 2 / упоряд. Н. Сенчишин. — Збараж : ЦБ, 2005. — С. 44—45.
7. Маслянка Б. Вшанували українського швейцарця Михайла Качалубу (про українського поета діаспори) / Б. Маслянка // Місто. — 2004. — 8 грудня.
8. Мельничук Б. Качалуба Михайло Олексійович (07.11.1908, с. Романове Село, нині Збаразького р-ну — 07.04.1993, м. Лозанна, Швейцарія) — поет, лікар, громадський діяч / Б. Мельничук, о. Р. Сливка // ТЕС. — Тернопіль, 2005. — Т. 2. К—О. — С. 54.
9. Микола Мушинка. Людина високої національної проби // М. Качалуба. З моєї Одиссеї. — Тернопіль, 1997. — 506 с.
10. Сто років від дня народження Качалуби Михайла Олексійовича — (07.11.1908—07.04.1993) // Календар знаменних і пам'ятних дат Збаражчини на 2008 рік / упор. Н. Сенчишин. — Збараж : ЦБ, 2007. — С. 16—17.
11. Сто років від дня народження Михайла Олексійовича Качалуби // Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2008 рік / укладач М. Друневич. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. — С. 119—122.
12. Тадейчук Є. Повернення поета (про Качалубу) / Є. Тадейчук // Вільне життя. — 1994. — 9 грудня.
13. Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. 1898—1998: До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. — Тернопіль ; Львів, 1998. — С. 572, 584. — (Про М. Качалубу).

14. Мушинка Микола. Вшанування пам'яті Михайла Качалуби в Словаччині. — Пряшів, mmusinka@unipo.sk.
15. Мушинка Микола, Бобинець Михайло, Кішко Олександр. Тернистий шлях лікаря-поета з українського Поділля Михайла Качалуби До 100-ліття з дня народження. Світова федерація українських лікарських товариств. «Лікарський вісник». Е-mail sfulc@ukr.net. 27.01.2009.

Halyna Stelmashchuk

DEVOTION TO IDEALS AS A WAY OF LIFE:
DOCTOR, POET, WRITER, UKRAINIAN
PATRIOT, PUBLICMAN —
MYKHAILO KACHALUBA
(110-s anniversary from a birthday)

Life and work of Mykhailo Kachaluba, a native of Ternopil oblast, a doctor and writer, a public figure, author of ten collections of poetry, four books of memoirs, are highlighted. From student years to his death, he was compelled to live and work outside the Motherland. At various stages of his life, among the unpardonable conditions, dramatic situations, he consciously and steadfastly defended Ukrainians, contributing his part to accelerating the independence of Ukraine. He was published in the periodicals of the Ukrainian diaspora — «Novyi Shliakh» (Toronto), «Ukrainskyi Svit» (Paris), «Khrystyynskyi Holos» (Munich), etc., was a member of the international writer's organization PEN-Club, the Union of Ukrainian Writers in Canada «Slovo» and Honorary Member of the Union of Ukrainian Writers of Slovakia.

Keywords: Mykhailo Kachaluba, medical faculty, poet, writer, doctor.

Галына Стельмашук

ПРЕДАННОСТЬ ИДЕАЛАМ
КАК ОБРАЗ ЖИЗНИ: ВРАЧ, ПОЭТ,
ПИСАТЕЛЬ, УКРАИНСКИЙ ПАТРИОТ,
ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ —
МЫХАЙЛО КАЛУБА
(110 годовщина со дня рождения)

Освещается жизнь и творчество Мыхайла Качалубы, уроженца Тернопольщины, врача и писателя, общественного деятеля, автора десяти сборников поэзий, четырех книг воспоминаний. От студенческих лет и до самой смерти он был вынужден жить и работать вне Украины. На разных этапах своей жизни, среди неотрадных условий, драматических ситуаций, сознательно и непреклонно отстаивал украинство, вносил свою частицу в ускорение независимости Украины. Он печатался в периодике украинской диаспоры — «Новый путь» (Торонто), «Украинское слово» (Париж), «Христианский голос» (Мюнхен) и др., был членом международной писательской организации «PEN-Club», Объединения украинских писателей в Канаде «Слово» и Почетным членом Союза украинских писателей Словакии.

Ключевые слова: Мыхайло Качалуба, медицинский факультет, поэт, писатель, врач.